

վարձկան անձնաւորութիւններին հետ....

Լաւ է բոլորովին բարձր ուսում ստացածներ չունենանք, քան թէ այնպիսիներ, որոնք միայն գրանով են զանազանում հասարակ գողերից, աւազակներից, վախառուներից, հարստահարողներից, խաբէրանքներից, խարդախներից,—որ աւելի ճարպիկ են քան թէ տղետ գողերը, աւազակները, վախառուները և խարդախները....

Եւ այդ մեր բոլոր ասածները մենք փաստերով կարող ենք ապացուցանել: Ո՞վ է ահագին ստուգանքով փող տալիս,—բարձր ուսում ստացածը: Ո՞վ է իր կլիէնտին պաշտպանում և վերջը իր կլիէնտի բոլոր կայքերը, կալվածները իր ձեռքը գցում,—բարձր ուսում ստացածը: Ո՞վ է գիրազդիներին հարստահարում, աղքատացնում, օգուտ քաղելով իր թէկուզ անշան պատճառական դրութիւնից,—բարձր ուսում ստացածը: Ո՞վ է առանց ստուգանքի թանկ փողերը պարտք առնում, յետոյ իր պարտքը ուրանում,—բարձր ուսում ստացածը: Ո՞վ է կտակալատար լինում, յետոյ կտակը իր օգտին համար քանդում,—բարձր ուսում ստացածը: Ո՞վ է ամուսնութիւնից առուստուր դարձնում, պակսվելով առանց սիրելու հազարների վրա,—բարձր ուսում ստացածը: Ո՞վ է տները չորս անգամ աւելի թանգ գնահատել տալիս կաշառքներ տալով, որպէս զի գրաւ դնէ իր տները կապանքի ժամանակ,—բարձր ուսում ստացածը: Ո՞վ է յանձն

առնում այլ և այլ արքունի կապանք և դառնացած ալիւր ու փտած կոշկատակի տալիս,—բարձր ուսում ստացածը:

Լաւ է, ասում ենք, որ մի հասարակութիւն չունենայ համարաւորական մարդիկ, քան թէ ունենայ այդ տեսակներ, լաւ է մի հասարակութիւն բոլորովին չունենայ մամուլ, քան թէ ունենայ մի մամուլ որ ձայնակցում է ռամիկին, տգէտին, մղեւանդութիւն, խաբարատիւթիւն քաւրողում, մոլորեցնում, անբարոյականացնում, լրբացնում հասարակական կարծիքը....

Լաւ է մի հասարակութիւն չունենայ զարդեր, քան թէ ունենայ իզականներ, որոնք պատրաստում են ստրուկ, խաբարայ և վարձկան կանայք և աւրականներ, որոնք պատրաստում են ուսում արած սրիկաներ:

Գ. Ա.

ՆԵՒԻՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԿ ԵՎԱՏԵՐԻՆՕԴԱՐԻՑ

—

4-ին դեկտեմբերի

Անցեալ որբուստ պատահելով իմ մի բարեկամս կրպակում, սկսեցինք խօսել զանազան բաների վրա. (պէտք է ասել, որ առուստուրը դարձեւ լինելով երկուսս էլ պարզ էինք.) խօսակցութիւններս երկարելով, մոռանալով աղապարհի հարցերի մէջ, թէ, աղապարհի խնդիրներով զբաղվել, կամ զանազան մտքեր յայտնել վեր է մեր կարողութիւնը, բայց դրանք իմ վրա զանազան չափ չնոր կարելի է ունենալ, թէ և այդ ամէն կը կարող է:—

Գրպակի դրացին, ասում է խօսակցիս, նախանձում է ինչպիսիքիս վրա, ինչ էք ասում, ախար իմ աղապարհս նրա աղապարհից է, միթէ այսպէս հայութիւն և ազգութիւն կը լինի.—

Մտիմէ, ասացի, դուք չեք գիտէք որ այդ հայե

րիս ամենազգեստը յատկանշին է. միթէ չէք կարգում ամէն օր (Մշակի, Մեղուի, Արաբաթի, Սարգիսի, Նազարեանցի, Ս. Գնուհու և Գաղղուս յորտանները. միթէ չէք լսում ամէն օր հայկերէններն և զրպարտութիւններն խօսակցութիւններս վերջացաւ նրանով որ երկուսն էլ համոզվեցանք, թէ հայերը միշտ եղել են պայպէ որ այս օրերին են հանդիպել, և պիտի լինեն թէ այսպէս շարունակեն.—Որքիչ ազգերը միշտ աշխատում են ուղտը՝ լուր գաղտնիք և եթէ հայեր է, այդ փոքր միջատին էլ անհետացնել, իսկ մենք հայերս, փոխանակ նրանց հետեւելու՝ աւելի աշխատում ենք լուրն փոխել էլ մեծացնել, հասնել մինչև այնպիսի դարձութեան, որ ոչ ձեռքներս հասնի, և ոչ դռներս: Միթէ այս յիշատութիւն է:—

«Մշակի» և «Մեղուի» մէջ ծագած կրօնական վեճերի բացմանը՝ դու մէկ տարի է, սկսեալ առաջին համարից, մինչև այժմ, ես ոչ մի անգամ հանդիպած եմ, թէ «Մշակը» կամենում է հայերին համոզել կրօնափոխութեան: Կամ «Մշակի» հակառակորդները կոչը են՝ կամ ես մի և նոյն համարը չեմ սկսում. երբի պ. խմբագիրը երկու մամուլ ունի մի և նոյն համարների, «Մեղուին» ուրիշ գրուածներ է ուղարկում, իսկ ինչ ուրիշ, ամենին խելքն չէ համարում: Կարգում եմ «Մշակի» համարները, կարգում եմ և «Մեղուին»: «Մշակի» մէջ միայն մի միտք է յայտնած սկզբից մինչև ցայժմ, այն է՝ ամեն ազգաց, ամեն կրօն թող որ տեղը կենայ, ոչ ոք էլ միտքում նրան, այլ ազգաւ հայ, և կրօնով դասնազան ազանցներ՝ պէտք է միանան և կոչվին մի հայ ազգութիւն:— Իսկ «Մշակի» երկուսով թշնամի «Մեղուին» և նրա արքանապետին աշխատել են թարգմանում «Մշակի» միտքը, և փոխանակ ճշմարտութիւնը հաստատելու, խեղճ և ռամիկ ամբողջին մոլորեցնում և նոցա, առանց այն էլ, աղէտ միտքը չփոխում և երկպառակութիւն են ցանաւում: Թէ ինչ է դոցա միտքը, այդ էլ չեմ կարող յայտնել, պէտք է խնդրել, Ս. Գնուհուս, Սարգիսի Ղազարեանի Նազարեանցին, մեր Գաղթայեանցին, և աւելի «Մեղուի» աշխատակից Գաղղուսին, կարելի է մեզ համոզելու համար յայտնեն իրենց մտքի զարգացումներն միմյանցից:—

«Մեղուին» միշտ պիտի է, որ ուրիշ թղթակցութիւններ, կրօնական վեճերի մասին տպելու չէ, մինչև որ հայրը պարզելու մտքի չը լինեն յայտնած, բայց մի և նոյն ժամանակ փոխում իր խօստանք, տեղ է տալիս զանազան աղապարհ միտքաբանութիւնների, պ. պ. Սարգիսի Ղազարեանցին, Ս. Գնուհուս, Գաղթայեանցին և այլն, և այլն: Գ. խմբագիր, որ մէկի գրած համա

կի մէջ կար հարցը պարզած ճշմարտութիւն. պ. Սարգիսի Ղազարեանցի համարի մէջ բացի փողոցային իշխանիցից՝ ոչինչ չէ կար, նորա սիրտը վիրաւորվել է «Մշակի» վրա մի քանի տարու համար, որը «Մշակի» էլ կամենում է լրագրաձեւել, և նա դորա փոխարէն սկսում է հայտնել, միթէ այդ հայկերէնը դուք դնում էք մի գիտնականի.— Ս. Գնուհուս մի քրիստոնէական է գրել և նորա մէջ խեղճ թողարկանների և կաթողիկոսի գլխին հաղար մի տեսակ քեթիտ բառեր է թափել, բայց մի և նոյն ժամանակ նուրիշ է այդ գիրքը մեր ընդհանուր ազգի վէ հափառ Հայրապետի անունան, ու նորանից մեղադրանքներով ցանկ ցանկ «Մշակը» էլ համարելու ընդունել, իսկ նա դորա փոխարէն սկսում է հայտնել «Մշակին». միթէ, դուք, փիլիսոփայ իրք. խաբար, հալում էք այդ հայկերէնը վեճարարութեանը, որ «Գաղթայեանցը», «Մշակի» եկատերմիտարքի թղթակցին իրեն թշնամի հալվելով, (որովհետև վերջինը «Մշակին» համարում է, իսկ Գաղթայեանցը, «Մեղուի» գործաւ կոչ է, կարելի չէ...) նորան վիրաւորելու համար ձեռ համարակցան համակ է գրում, իրք մի դուք պաշտպանում էք հայ ազգը և եկեղեցին որսով Ամբիոնականներից:*) միթէ դուք այդ վիրաւորանքը հայրը պարզած կարգին էք հալում և տպում, ահա, ինչ է ասում ք. Գաղթայեանցը:—«Մեղու» ոչ թէ ասանց կարգաւոր ցարհում ենք «Մեղուի» թղթերը, այլ մեծ համակութեամբ ընթերցանում ենք, եթէ լինում է Ամբիոնականների նման մարդոց գէտ հայկերէններ և հակառակ յորտաններ:» ամբերիմ, շատ մեծ հանձարի տէր է եղել Գաղթայեանցը, շատ դարձանում եմ Գաղթայեանցի աղապարհութեանը, ամենին չէի սպասում նրանից այդպիսի անմիտ և անկապ գրութեան. նա որ հայոց լեզուի ուսուցիչ է, մանուկներին մայրենի լեզուի, աղգրութեան մէջ կրթող է, տեղայի ամենահայտնագէտների բարեկամն է սխալվում է իր մտքի մէջ և սկսում է ցնդաբանութիւններ դուրս տալ: Գ. Գաղթայեանց, միթէ մենք փող ենք մեծ

*) «Մեղուին» և նորա արքանապետը լաւ պաշտպան են հանդիսանում լուսաւորական և եկեղեցական և նրա առեւտրական, բայց նայելով նոցա արքանապետին՝ նոցա ոչ թէ քրիստոնէական հաստատ չէ մինչև անգամ չհայտնաւորվել մենք. մենք նոյնպէս լինելով լուսաւորական եկեղեցական և նորա սուրբ-աւետարանի հարապատակ դասակ՝ բողոքում ենք մարդուց դատաստան առաջ նոցա գէտ, որ նոցա չը ճանաչեցին աւետարանի խաբարը թէ, լաւոր արարել տեսնալ ձեռքը՝ ցանաւում են երկպառակութիւն սիրտը, աւետարանի հակառակ, խեղճ փողով մէջ. Այսպէս և շատ փառաւոր....

«Եստեղ նա սկսեց երկար ու բարակ պատմել, թէ ինքը ուխտ է դրել կրթել կրթիկները չը չինել: Թէ միանգամ ստանաւ մոլորեցրեց նրան և մի այսպիսի մտքը գործեց. այն օրից իր գործերը չեն յաջողում, երեք, Ստուտած բարեկամս նրա վրա, և նրա խաղաղութիւնը յայտնեցաւ: Գառաւորը թէ չէ մոռում, որ նրա ձեռքը պիտի կտրել տայ: Ստուգվեցաւ ահագին կաշառք տալ և ձեռքի փոխարէն կտրեցին մորուքը: Այդ էլ մի չհրկայ համար շատ մեղք իսկ է: Մոլորեցրեց նրան միտքը չը խօսուել: Եւ դրա համար հրեաները առանձին հարկ են վճարում պարսից խաներին, որ թոյլ են նրանց մորուք կտրելու: Թէ ինքը առաջ շատ երկայն մորուք ունէր, բայց այն օրից, որ խօսեցին, կարճացաւ:—

«Ես հինգ կերպարացեանք քո մորուքը, ասաց իշխանը փոքր ինչ խառնով ձայնով:—

«Ինչպէս:—

«Ես այսպէս...»

«Իշխանը բռնեց նրա մորուքը, որ շատ էլ կարճ չէր, սկսեց ստուգել թափ տալ: Հրեայի զուգուր գարկիցնայ. պատին. նա գոչեց:—

«Այո, փայ...»

«Ինչին, թող տուր...»

«Կրկէն այս տեսելով, ճիւղ բարեկամը և վազեց աղաւտելու իր այրիւր: Իշխանը թողեց մորուքը: Հրեան, որի գլուխը պատին գարկիւնով, ուշաթիւր էր եղած, կրկին զգաստացաւ, և դու աչքերը չը բացած, ասաց:—

«Ինչին, բայց քան ուշաթիւր պակաս չեմ առնի:—

«Այսպիսով, դու իսկ առաջ փող չէիր պահանջում, ասաց իշխանը ծիծաղելով:—

«Ապա մորուքը որ պայքան քաղեցիք, դու ոչինչ չարքի պատահականեց հրեան ինչն էլ ծիծաղելով:—

«Իշխանը զարմացաւ անսովորութեան վրա:—

խառնել, որովհետև այսպիսի աշխատութիւնը բազարում, հրապարակա չեն կատարում: Եւ այդ ժամանակ նա իրան էր ձեռքը իրեն հրեան, տանը պառկած: Բայց որքան վնաս կը կրէ, երբ մի ամբողջ ամիս, գոյց աւելի, նրա խառնութիւնը կորցված կը լինի: Այդ ժամանակ նրա ոսկերիութեան առեւտրը պիտի դադարէ: Բայց այդ բոլոր գործութիւնները յանձն է առնում Հարունը միմիայն աղալի սիրտը չանելու համար, միմիայն աղալի մի լաւութիւն անելու համար:—

«Հնորակալ եմ, պատասխանեց իշխանը:— Բայց եթէ դու կը համարձակվես այդ գաղտնիքը երևան հանել, դիտցած եղիր, որ քեզ, այդ կնուրդ և այն երկու երեխաներիդ անպատճառ կը մորթեն:—

«Այո ես գիտեմ... պատասխանեց հրեան խորհրդաւոր ձայնով:—

Սակարկութիւնը վերջացաւ: Իշխանը յանձնեց կրկին իր օրինակները և այն գրամարը, որ կանի իրի պիտի վճարէր, փայլուն ոսկիները բոլորովին չլսողին Հարունը և նրա կնոյն աչքերը, որը դու նստած երեխաների մօտ, լուռ լսում էր իր ամուսնու և պատուելի հիւրի խօսակցութիւնը:—

Այդ ոսկիները իշխանը այն օր պարտքին վեր առել մի աղաւթից հարուստ վաճառականից, այն պայմանով, երբ կուճենայ, այն ժամանակ կը վճարէ: Բայց իշխանը որ և իր ժամանակ փող ունենայ շատ կանխաճառ լինելով, վաճառականը սկզբում չը յօժարվեցաւ տալ: Բայց երբ իշխանը բռնեց նրա կոկորդից և աղաւառաւ գլուխը կտրել, ժառող իսկոյն բաց արեց քանիք բերանը: Հարունը լսելով այդ պատմութիւնը, ծիծաղելով բացականցեց:—

«Այ, լաւ բան էք արել: Աստուած է վկայ, շատ լաւ բան է:—

«Բայց եթէ մի այսպիսի լաւ բան քեզ հետ անելին, դու, կարծես, շատ քիչ չէիր լինի:—

«Որքան, թէ մօտ մօտ է: Ինչպէս մի քանի չափ ունէր, բոլորը կորցրել, ուստի երբ կարողացայ յետ առնել, ստիպում էլ գլխի հետ կերան: Բոլոր հաւանքս լինի, հաւանքս...»

Հրեան շարունակեց զանազան իր գրութեան վրա, թէ հազու է կարողանում ծայրը ծայրը կցցնել: Ժամանակը վատ է, ամէն ինչ թանգ է Այդ երեխաները նրան խաղաղ կողակցներ և ուսում և երբեք չեն կտանում: Այդ պատճառով շատ փոշանել է իր ամուսնու հարուստ վրա, բայց ինքը չէր չունի, ամենին միտք ունէր պատկիւր: Անթիլին հարաբերելով, հաւաքեցին ցոյցով պատկիւր, և ինքը թէ կաւ կրակ—ցաւի մէջ...»

Վերջին խաբարը ցատկով վիրաւորեցին իմ սիրտը, և նա մոռանալով իր արեւելեան ամբիոնութիւնը, թէ անվայել էր օտարների հետ կամ օտարների մօտ խօսել:—

«Հաւաքեցին ցոյցով պատկիւր, և ինքը թէ կաւ կրակ—ցաւի մէջ...»

«Ինչին, թող տուր...»

«Ինչին, թող տուր...»

«Ինչին, թող տուր...»

«Ինչին, թող տուր...»

«Ինչին, թող տուր...»

«Ինչին, թող տուր...»

«Ինչին, թող տուր...»